

ЖАРГОНІЗМИ В СУЧАСНІЙ МЕДІЙНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ (НА МАТЕРІАЛІ МОВИ БЛОГЕРІВ)

JARGONS IN PRESENT MEDIA PRACTICE OF UKRAINE (BASED ON THE BLOGGERS LANGUAGE)

Полякова Т.М.,

orcid.org/0000-0001-5711-9967

кандидат філологічних наук,

провідний науковий співробітник відділу мов України

Інституту мовознавства імені О.О. Потебні Національної академії наук України

У статті розглянуто низку найуживаніших жаргонізмів, які є популярним номінативним ресурсом у сучасному суспільно-політичному дискурсі. Дослідження виконано на широкому мовному інтернет-матеріалі різного ідеологічного спрямування, зібраному впродовж 2022–2023 рр. Доведено, що жаргонні елементи, поряд з метафорами, лексичними запозиченнями, оказіоналізмами, новітніми узуальними словотвірними похідними, є незмінним засобом реалізації експресивної і прагматичної функцій в українських текстах мас-медіа. Проаналізовано спектр жаргонізмів за їхнім походженням, первісною сферою вживання, хронологією використання у східнослов'янських мовах та специфікою новітнього функціонування. Встановлено семантичні зрушення, які притаманні деяким жаргонним елементам у політичному тексті, та особливості лексичної сполучуваності. Зафіксовано основні диференційні риси у жаргоновживанні українськомовних і російськомовних блогерів України.

Автор статті доходить висновку, що функціонування в інтернет-текстах, які є суттєвим складником сучасних мас-медіа, необмеженої кількості жаргонізмів сигналізує про низку факторів і процесів. Це і ознака низької культури учасників комунікації, мовленнєвої зокрема, пошук вдалої експресії, що реалізується наведеними лексемами, які є активним, і можливо, переважним мовним арсеналом адресанта, і зниження нормованих меж редакційної політики певних медійних джерел.

Жаргонізація і вульгаризація мови найбільше притаманні реальним, «живим» комунікантам електронних засобів масової інформації, зокрема інтернет-комунікантам, вони частково віддзеркалюють загальний рівень розвитку соціуму (тобто відповідають сучасним смакам суспільства), сигналізують про зростаючу конфліктність і взаємне неприйняття постатей протилежного табору політичного континууму.

Ключові слова: суспільно-політичний дискурс, мова блогерів, жаргонізм, арготизм, сленгізм, лексичне запозичення, вульгаризація мови.

In the article emphasizes a number of the most used jargons which work as a popular nominal resource in the present social and political discourse. The study has been performed on wide Internet material of different ideological orientation collected during 2022–2023. Jargon elements together with metaphors, lexical borrowings, occasionalisms and new word derivatives, are proved to be an unchangeable mean to realize expressive and pragmatic function in Ukrainian texts of mass media. A spectrum of jargons has been analyzed by their origin, a primary area of application, the implementation chronology in East Slavonic languages and the specific features of modern functioning. We describe the main differential features in the use of jargons of the Ukrainian and Russian speaking bloggers of Ukraine.

The author concludes, Internet texts are a significant component of the present media resources and a space for unlimited quantity of jargons, a basis for many factors and processes. It functions within the feature of a poor culture of the communication participants including a speech communication, the search for an appropriate expression being realized by the given lexemes. The latter are an active and probably a preferred language arsenal of an addresser, as well as the reduction of the regulatory boundaries of an editorial policy of certain media resources.

Jargonization and vulgarization of the language are mostly appropriate for real, «living» communicators of electronic mass media communication, especially for Internet communicators. Partly, it reflects the general development of the society (i. e., it meets the modern tastes of the community), signals about a raising conflict and a mutual rejection of the opposite members.

Key words: social and political discourse, Internet bloggers language, jargons, argotism, slangs, a lexical borrowing, vulgarization of the language.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Жаргонізація мовлення і вульгаризація засобів масової інформації – проблема, яка на сьогодні перейшла в нову площину наукового розгляду. Зсув мовної норми слововживання, інтенсивне проникнення кримінальної субкультури в усно-розмовну практику і публіцистичний дискурс відображають сучасні

мовні смаки українського соціуму та акцентують на зростаючому напруженні суспільно-політичних дискусій, певному зближенні (за менталітетом, методами вирішення питань, манерою висловлювання тощо) різних та навіть протилежних за своєю природою і функцією суспільних прошарків. Жаргонні елементи в медійних інтернет-текстах стають одними з провідних

номінативних ресурсів, реалізують низку журналістських завдань і становлять собою симбіоз реактивованих східнослов'янських арготизмів різного походження, молодіжних сленгізмів і новітніх запозичень.

Розмаїття жаргонних елементів, їх залучення в інші мовні стилі, зміна мовної практики суспільства України, звичайно, привертають увагу сучасних дослідників. Так, на початку другого десятиріччя XXI ст. практичний аналіз, теоретичне осмислення арготичної та зниженої лексики, дослідження її вживання у різних сферах мовної комунікації знаходять своє місце в працях Н. В. Третяк [1], Л. Г. Масенко [2], М. І. Навальної [3], Т. М. Левченко [4] та ін. Вивчаючи певну царину функціонування окремих жаргонних елементів, автори роблять різнобічні висновки, у той же час, у зв'язку з великим масивом матеріалу, залишаються прогалини для подальших розвідок.

Постановка завдання. Завданням та метою цієї статті є аналіз низки лексичних одиниць, які досі залишалися поза увагою сучасних українських дослідників, опис шляхів проникнення, чинників і особливостей вживання жаргонізмів абсолютно різного характеру, що (на додаток до існуючих праць) дозволить окреслити більш повну і загальну картину жаргонізації сучасних інтернет-медіа.

Виклад основного матеріалу. Номінативні засоби публіцистичного стилю – найбільш його рухлива та мінлива складова. Це пов'язано насамперед з реалізацією експресивної, прагматичної функції, що є невід'ємною та провідною рисою суспільно-політичного контексту. Адресант інформаційних повідомлень завжди намагається обрати якомога влучніше найменування для опису сучасної реальності, лексеми, яка б не тільки прозора віддзеркалювала дійсність, але й містила емоційно-експресивну оцінку, відображала ставлення самого адресанта до сутності справи.

Серед таких номінативних засобів у сучасних інтернет-текстах (за якими знаходяться політики, політологи, лідери суспільної думки, журналісти тощо) відзначимо перш за все низку метафоричних уживань, оказіоналізмів, новітніх запозичень, узуальних словотвірних інновацій і жаргонізмів. Використання останніх свідчить про активізацію пасивного лінгвокультурного прошарку східнослов'янського соціуму, процесів запозичення, метафоризації, змішування стилів, а в цілому – про вульгаризацію інтернет-мовлення і публіцистичного жанру загалом, що в не останню чергу пов'язано зі специфікою політичного й економіч-

ного розвитку українського суспільства в першій чверті XXI століття.

Жаргоновживання в сучасній практиці як українськомовних, так і російськомовних блогерів України характеризується залученням кримінального арготизму, тюремної лексики, жаргонізованих розмовних елементів, політичного і молодіжного сленгу і має свої особливості. Серед найуживаніших жаргонних елементів нами було зафіксовано такі: *хохма*, *хохмити* (рос. *хохмить*), *цімес* / *цімис* (рос. *цимес*), *коцати* (рос. *коцать*), *малява*, *зашквар*, *зашкварити(-ся)* (рос. *зашкварить/-ся*), *зашкварний* (рос. *зашкварный*), *головняк*, *договорняк*, *терпіло* / *терпляк* (рос. *терпила*), *кінеш* / *кініш* / *хініш* / *хінес* (рос. *кипеж* / *кипиж* / *хипиж*), *‘фільтрувати базар’* (рос. *‘фильтровать базар’*), *‘косити бабло’* (рос. *‘косить бабки’*), *‘на понтах’*, *жесть*, *заказуха*, *гон-стоп*, *фуфло*, *рішак(-и)* (рос. *решала* / *решалы*), *хейт*, *хейтити* (рос. *хейтить*), *факап*, *фак* (матеріал узято з різноманітних інтернет-джерел із суспільно-політичної тематики та різного ідеологічного спрямування за період 2022–2023 рр.).

Жаргонізм *хохма*, за нашими підрахунками, лідирує у рейтингу за частотністю вживання. Лексема *хохма* та її словотвірні похідні *хохмити*, *хохмач*, що утворилися у східнослов'янських мовах, мають давню історичну традицію функціонування в розмовній практиці пересічних українців, а своїм корінням сягають іврити. Арготизм *хохма* в значенні «жарт, дотеп, анекдот» та його похідні *хохмити* і *хохмач* зі значеннями «жартувати» і «дотепник» є органічними номінативними засобами при відображенні сучасного українського суспільно-політичного життя. Наведемо декілька ілюстрацій: *А як щодо зарплатні, адресних виплат і пенсій? У цьому ж і уся хохма: ніяк!; Ви хохму вкурили? Саме у владних кулуарах визначили ціну газу для населення, як-то кажуть, зі стелі!; Запросили журналістів з метою відвернути людей якоюсь хохмою у наш непростий час (себто для підняття настрою), а вони влаштували провокацію; Це так звана нова хохма мітингувальників; Прикольна схохмив депутат і щодо референдуму.*

Визначаючи наведені лексеми як євреїзми в українському жаргонному мовленні та детально аналізуючи розвиток ідіоматики євреїзмів, О. Горбач у своїй фундаментальній праці «Арготизм в Україні» підкреслює, що такі переосмислення мовних знаків на інокультурному тлі «можливі в мовців, яким відоме вживання цих висловів у первісному, не арготичному, іноді сакрамен-

тальному значенні (наприклад, *xines*, *кагал*, *хохма* та ін.)» [5, с. 345].

З огляду на такі акценти цікавим є вживання жаргонізму *цімес* (*цімис*) єврейського походження: *Але справжній цімес ось у чому: лише 60 процентів опитуваних впевнені, що порушувати Конституцію неприпустимо за будь-яких умов* (лексема *цімес* у сучасному суспільно-політичному дискурсі означає «саме те; самий смак; те, що треба»; лексико-семантичні варіанти утворилися від загальноповживаної у мові-оригіналі /маємо на увазі їдиш/ назви солодкої національної страви чи їжі, яку споживають у п'ятницю ввечері: варені овочі, ярину) [6, с. 165]. Жаргонізм *цімес* у залежності від контексту та ареалу вживання в Україні має досить розгалужену семантичну структуру: це і львівське та тернопільське «щось дуже добре», і харківське «першорядне»; лексема має германське коріння і оболонку «єврейської фонетики» [5, с. 161, 349]. Сенс появи цього мовного знаку в мові блогерів пояснюємо експресивно-гумористичною функцією, яка базується на історико-когнітивному тлі мовців України.

Жаргонне слово *xiniш* (єврейзм в аргі на українській території, який був популярним у мові злодіїв XIX–XX ст. і увійшов у розмовну практику українського села та міста, набуваючи безліч варіантів письмового оформлення) отримує своє нове «життя» в медійному лексиконі з політичної тематики: *Під куполом Верховної Ради почався скандал, xiniш, демонстративна істерика*. Наведена ілюстрація з переліком лексичних одиниць, близьких за значенням до слова *xiniш*, вказує на семантику арготизму, закріплення конкретного лексико-семантичного (розмовного) варіанту – «метушня; галас» (пор. спектр саме жаргонних значень з багатою історією вживання, який був притаманний мовленевій стихії у злодійських ватагах до 1917 р. та в радянський період: «крадіжка нетрадиційних речей; крадіжка за участі красивих жінок легкої поведінки; різновид кишенькового злодійства» і т. ін. [5, с. 61, 62, 355].

Функціонування жаргонного дієслова *коцати* (*накоцати*) також пов'язано з наявністю інокультури, яку традиційно привносить у східнослов'янську мовну практику певна верства населення України (маємо на увазі не саме кримінальний елемент, а національну приналежність носіїв, яка дала поштовх поширеному вживанню слова в різних сферах з подальшим новим семантичним розвитком). Лексема єврейського походження, має коріння з їдишу і посередника – польське аргі,

історично ввійшла в розмовну практику українців (наприклад, школярів), а також посіла стабільне місце в реєстрі злодійського, кримінального жаргону, де має основні значення «механічно пошкоджувати щось або когось; бити, дряпати, різати...» (сукупність усіх значень досить широка). Що ж спонукає адресанта вживати вказану номінацію на позначення сучасних політичних реалій? Припускаємо, що це не тільки влучний, емоційно виразний мовний засіб (сталий складник української лінгвокультури), але й знак, який висвітлює стосунки політичних фігурантів, манеру їхньої поведінки, менталітет і т. под. Використання такого кримінального жаргонізму натякає на відсутність розмежування різних (і навіть протилежних за своєю функцією) прошарків соціуму, акцентує на їхньому зближенні і взаємодії, наприклад: *Після цього чиновнику залишилося тільки накоцати свого партійного соратника, який так невдало виконав завдання свого патрона*.

В аспекті зближення історико-традиційних соціальних протилежностей продовжує «тему» активований тюремний жаргонізм *малява*, який означає «нотатку; повідомлення на папері; лист» («на зону підеш з гарною малявою»). Шляхи походження слова – це те, що «малюють на папері». Саме така номінація обирається у сучасних інтернет-повідомленнях на позначення офіційних паперів, листів, заяв, авторами яких є політичні діячі: *Колишня прем'єр-міністерка надіслала маляву, що вона на разі готова виступити у форматі відеоконференції*.

Поширеними жаргонізмами, які фіксуються у суспільно-політичному дискурсі, є лексеми *головняк* і *договорняк*. Вживання таких номінацій, як і слів *малява*, *рішак(-и)*, *терпіло*, *заказуха*, засвідчує вплив мови північного сусіда, це більш новітні знаки, які не згадуються у Словнику жаргонізмів О. Горбача та в більшості друкованих видань України кінця XX ст.

Жаргонізм *головняк* (перен. від «головний біль») має значення «проблема; причина турботи, схвилюваності, неприємностей; те, що заважає жити»; лексема також функціонує в якості сленгізму в молодіжному середовищі («*Навіщо мені цей головняк?*»). Реалії сучасного українського суспільно-політичного життя видаються такими, що аналізований жаргонізм стає частотною номінацією у ЗМІ: *Протести вийшли з-під контролю, перетворилися у соціальний стихійний спротив, що спричинило головняк у їхніх кураторів*.

Утворений за тією ж словотвірною моделлю жаргонізм *договорняк* означає політичну домовленість, яка має ознаки певної зради, таємності,

вигідної угоди для однієї чи двох (усіх) сторін. Саме тому жаргонізм продовжує існуючий синонімічний ряд 'угода – домовленість – змовка – гешефт... – *договорняк*' (можливий контекстуальний синонім – 'зрада') і висвітлює незвичайну специфіку реалії та сферу її реалізації: тобто це політична домовленість, угода зі зрадою державних (геополітичних, воєнних, економічних та ін.) інтересів у період міжнародних конфліктів (може бути і внутрішнім партійним явищем). Таке значення диференціює жаргонне *договорняк* від літературного 'договір' ('офіційний, прозорий') і вказує на новонароджену властивість сучасних міжнародних відносин, політичної діяльності, які базуються на меркантильних інтересах певної групи людей при владі і є зрадою глобальних потреб або запитів суспільства. Жаргонізм *договорняк* є настільки вживаним у політичному дискурсі різної спрямованості, що утворив численну кількість стійких словосполучень, які в повній мірі висвітлюють (доповнюють) семантику слова: *відбувається договорняк, почати / замутити договорняк, існує договорняк; політичний, комерційний, тактичний, кулуарний, таємний, закулісний, локальний, черговий договорняк; сценарій, результат договорняку* (російськомовну практику України доповнюють сполуки *банальний, галимий, великий договорняк, нарратив договорняка* та ін.). Наведемо ілюстрації вживання жаргонізму в мові інтернет-блогерів: *Велика геополітична гра договорняками не закінчується; Чому в нас так багато політиків, які зав'язані в ганебні договорняки з ворогом?* Вживання жаргонізму в множині, зазвичай, вказує на стабільність і поширення розглядуваного явища.

Новітні молодіжні сленгізми становлять суттєву частку жаргоновживання. Як слушно зауважує С. Мартос, «жаргонні стилі спілкування є природними в системі урбаністичних форм комунікації» [7, с. 162]. Перебуваючи одразу в декількох мовленнєвих стихіях, такі лексичні одиниці інтенсивно нарощують свою сполучуваність і словотвірний потенціал. Так, сленгізми-англіцизми *хейт* («вербальна агресивна дискредитація особи за різними ознаками») і *хейтер* («особа, яка займається такою дискредитацією») мають стабільну тенденцію свого використання при відображенні політичних стосунків та дискусій різного характеру, що свідчить про зростання негативізму, агресії, конфліктності, про неприйняття протилежних поглядів, опозиційної поведінки або груп осіб за їхні дії, спосіб життя, загальну діяльність тощо. Словотвірні дієслівні похідні, утворені на українському тлі (*хейтити, захей-*

тити), підтверджують активне функціонування запозичень у сучасних інтернет-повідомленнях (тобто явище, його носій або реалізатор → відповідна дія): *Антимілітаристські заклики призводять до неймовірного хейту; Ви не уявляєте, який хейт тепер вигрібає посадова особа після цих заяв; Хейтити тих політиків, які «перевзулися»; Росіяни захейтили речницю ЗСУ через трансгендерність – у Міноборони України відреагували.*

Молодіжний сленгізм *зашквар*, який сягає своїм корінням давнього російського тюремного жаргону (від рос. дієслова «зашквариться», тобто «опаскудитися»), є класичною ілюстрацією виходу мовного знака з тюремного середовища певної локалізації і його запозичення іншими східнослов'янськими мовленнєвими сферами. Лексема *зашквар* зі значенням «щось неприємне, ганебне; 'підгоріле'; вчинок, який не відповідає загальноприйнятим нормам» (етимологію жаргонізму визначають від східнослов'янського «шкварки» – перен. тюремне «найнижча ланка ув'язнених») та його словотвірні похідні *зашкваритися* («споганити когось, щось; очорнити, знеславити») і *зашкварний* («ганебний, огидний») на початку ХХІ ст. стрімко асимілюються в мові блогерів, які висвітлюють у соціальних мережах суспільно-політичні події або процеси в Україні. Наведемо приклади вживання: *Будь-які зашквари президента на той час дуже активно обговорювалися не тільки в соціальних мережах, але й серед його колег по команді; Близьке партійне оточення зашкварилося колосально, і це я ще не торкався схеми розкрадання гуманітарної допомоги – харчів, одягу, медичних засобів.*

До східнослов'янського сучасного жаргонного фонду відносимо жаргонізм *рішак / рішала* («посередник між тим, хто одержує хабар, і тим, хто його отримує, зазвичай, особа певного кола, яка надає такі послуги або вирішує проблему за платню») і сленгізм *терпіло(-а)* (лексема російського жаргонного в'язничного походження, яка означає «слабку людину; жертву злочину»). Номінації є запозиченими в українську мову з російської мовної практики: *До війни був рішаком, розміщував намети у центрі Києва; Наші виборці – терпіли по життю.*

Наведені жаргонізми не поступаються подібним уживанням і в інтернет-практиці російськомовних блогерів. Єдиною відмінністю є те, що обсяг вказаних номінативних знаків є більш масштабним, диференційними є словотвірні процеси (наприклад, *договорняк – договорнячок*), також звертають на себе увагу межі лексичної сполучуваності (в російськомовній практиці вони

є більш широкими). Російськомовне вживання жаргонізмів в Україні характеризується активним залученням лексичних одиниць, які утворені безпосередньо на російському тлі; для прикладу: *шмальнуть* («вистрелити»), *шняга* («щось неприємне; дурне; небажане»), *заказуха* («щось таке, у тому числі кримінальне, яке є замовленим за платню») та ін.

Висновки. Отже, жаргонізми є одними з провідних номінативних ресурсів публіцистичного стилю. У сукупності з метафорами, okazіоналізмами, словотвірними інноваціями, лексичними запозиченнями вони реалізують номінативну, експресивну і прагматичну функції в інтернет-повідомленнях та є тими мовними засобами, які влучно відтворюють суспільно-політичне життя в Україні. Жаргоновживання українських блогерів охоплює реалізацію різноманітних за своїм походженням лексичних одиниць. Це історичні жаргонізми, яким притаманні семантична динаміка та нове життя в українському політичному дискурсі ХХІ ст. (кримінальне, тюремне, злочинське аргі ХІХ–ХХ ст., східнослов'янські жаргонізовані розмовні елементи тощо), фрагменти сучасного молодіжного сленгу, які сягають своїм корінням східнослов'янського жаргону або є новітніми англійськими запозиченнями. Серед жаргонізмів номінацій аналізованого дискурсу є і лексичні запозичення з мовленнєвої практики північного сусіда української держави. Характеристика жаргонізмів та їхнє активне функціонування в мові

інтернет-блогерів України віддзеркалюють безперервні міжнаціональні мовні контакти, полілінгвістичні риси простору України, що визначається взаємодією українізмів, русизмів, євреїзмів, лінгвокультурною трансформацією останніх на українському тлі, яка торкається фонемно-графічного оформлення номінативних знаків, їхнього змістового наповнення та особливостей вживання. Щодо використання російських жаргонізмів в Україні, то слід відзначити їхнє численне лексичне словосполучення і диференційне словотворення.

Функціонування в інтернет-текстах, які є суттєвим складником сучасних мас-медіа, необмеженої кількості жаргонізмів сигналізує про низку факторів і процесів. Це і ознака низької культури учасників комунікації, мовленнєвої зокрема, пошук вдалої експресії, що реалізується наведеними лексемами, які є активним, і можливо, переважним мовним арсеналом адресанта, і зниження нормованих меж редакційної політики певних медійних джерел.

Жаргонізація і вульгаризація мови найбільше притаманні реальним, «живим» комунікантам електронних засобів масової інформації, зокрема інтернет-комунікантам, вони частково віддзеркалюють загальний рівень розвитку соціуму (тобто відповідають сучасним смакам суспільства), сигналізують про зростаючу конфліктність і взаємне неприйняття постатей протилежного табору політичного континууму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Третяк Н. В. Жаргонна лексика в друкованих ЗМІ (номінативно-експресивна функція) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Київ : 2008. ХДУ. 2020. 20 с.
2. Масенко Л. Т. Нариси з соціолінгвістики. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2010. 243 с.
3. Навальна М. І. Жаргонна лексика в заголовках Інтернет-видання «Українська правда». *Волинь філологічна: текст і контекст. Лінгвостилістика ХХІ ст.: стан і перспективи*. Луцьк : Східноєвропейський нац. ун-т ім. Л. Українки. 2013. Вип. 15. С. 210–221.
4. Левченко Т. М. Стилїстична диференціяція жаргонізмів у мові засобів масової інформації. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Т. 30 (69). № 3. Ч. 1. С. 36–40.
5. Горбач Олекса. Аргі в Україні. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2006. 686 с.
6. Strak N. L. *Jüdyisches Wörterbuch mit besonderer Berücksichtigung der gegenwärtig in Polen üblichen Ausdrücken*. Leipzig. 1916.
7. Мартос С. Жаргонно-сленгові страти в міському спілкуванні. *Науковий вісник ХДУ : Серія «Лінгвістика»*. Херсон : Вид-во ХДУ. 2013. Вип. ХІХ. С. 159–163.